

ГОЈКО МАЛОВИЋ
Београд
gojkomalovic@gmail.com

Кратко саопштење
(уз критичко издање научне грађе)
УДК 371.12:929Калуђерчић Стево
DOI 10.7251/GUARS1810293M

ЈУБИЛАРНЕ ПРОСЛАВЕ КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНОГ РАДА СТЕВЕ КАЛУЂЕРЧИЋА И ИСАИЈЕ МИТРОВИЋА

У поводу актуелних обиљежавања 70 година од смрти значајних српских културно-просвјетних дјелатника Стевана – Стеве Калуђерчића (†1948) и Исаије Митровића (†1949), прилика је да се објаве два, непозната или мало позната, архивска документа о прославама односно обиљежавањима јубилеја њиховог културно-просвјетног рада.

Објављује се писмо бана Дринске бановине Велимира Поповића из Сарајева 1933. године, који предлаже министру просвјете Краљевине Југославије др Раденку Станковићу, поводом обиљежавања 50-годишњице националног, просвјетног и културног рада Стева Калуђерчића, да га одликује. Такође, објављује се допис Просвјетног одјељења Врбаске области из Бање Луке 1925. године Министарству просвјете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, у коме предлаже, поводом прославе 25-годишњег књижевног рада Исаије Митровића, учитеља основне школе у Приједору, његово одликовање.

Стеван – Стево Калуђерчић

Стеван Калуђерчић

Стево Калуђерчић је рођен 1864. у Сомбору, у коме је завршио основну и три разреда Учитељске школе, да би средњу школу завршио у Препарандији у Сремским Карловцима 1883. године. Исте године примљен је за учитеља Српске основне школе у Сарајеву. Након двије године, 1885, постављен је за управитеља Српске основне школе у Сарајеву, када се оженио Миленом Бесаровић. Са њом је стекао бројну дјецу. У Загребу је положио испит за "учитеља грађанских школа", да би 1894. године био постављен за наставника Више дјевојачке школе у Сарајеву, а убрзо и за њеног управитеља.

Већ од доласка у Сарајево укључио се у просвјетни, културни и национални живот сарајевских и босанскохерцеговачких Срба, који се и његовим

несебичним залагањем незадрживо и брзо развијао. Један је од оснивача и уредника "Босанске виле" 1885. године, првог књижевног часописа у Босни и Херцеговини.

Стево Калуђерчић се веома рано огледао и у литерарном раду, објављујући приповијетке у "Босанској вили" и у новосадском "Стражилову". За потребе српског основног школства у Босни и Херцеговини објавио је у Мостару уџбеник "Историја српског народа", а затим и монографију "Национална улога српских школа у БиХ". Низ година је активно учествовао у раду и управи Српског културно-просвјетног друштва "Просвјета", као и у сарајевском соколском друштву "Душан Силни". Био је члан одбора листа "Српска школа", а од оснивања Српског учитељског удружења БиХ 1905, па до забране 1914, реактивирања 1918. и његовог гашења 1920. године, био је његов предсједник. Као позната личност биран је за народног посланика у Земаљски сабор Босне и Херцеговине од 1910. до 1913. године. У току Првог свјетског рата забрањен му је сваки рад у просвјети. У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца није се бавио просвјетним радом, већ је радио у Инвалидском одјељењу Сарајевске области до одласка у заслужену пензију 1925. године. Тада се посветио својој бројној, познатој и признатој породици у Сарајеву.

Група Стевиних ученика, поштовалаца и колега организовала је 1933. године прославу 50-годишњице његовог просвјетног, културног и националног рада у Сарајеву, штампајући пригодну књижицу "Споменица о педесетогодишњици рада Стеве Калуђерчића", Сарајево 1933; допис који се овдје објављује је из домена тог догађаја.

Други свјетски рат Стево Калуђерчић мучно је преживео у Пазарићу код Сарајева, у коме му је 1943. године умрла жена, док му се бројна породица растурила широм некадашње Југославије. Након тог рата, нове комунистичке власти у Сарајеву нису се повољно односиле према њему. Чак је и сарајевски лист "Ослобођење", након његове смрти у том граду 12. фебруара 1948, одбио да објави "In memoriam", који је о њему написао његов млађи колега, пензионисани учитељ Стево Правица.

О Стеви Калуђерчићу веома је мало писано и незаслужено је скоро заборављен у српској просвјетној, културног и националној јавности. О њему су наведени веома скромни, непотпуни и погрешни подаци. Тако у едицији Јована С. Радојчића *Биографије Срба западно од Дунава и Дрине И-О, II*, Нови Сад 2009, на стр. 224. о Стеви Калуђерчићу наведено је мало непотпуних, али и погрешних података.

У овој 2018. години напунило се 70 година од смрти Стеве Калуђерчића и још није касно да се достојније обиљежи и освијетли његов допринос и значај у тезаурусу српских културних вриједних посленика; макар поновног штампања и издања (репринта) "Споменице о педесетогодишњици рада Стеве Калуђерчића", Сарајево 1933. Објављивањем овога дописа о Стеви Калуђерчићу из

1933. године скромно обиљежавамо његово заслужно име и значај за српски народ.

Службено писмо о обиљежавању 50-годишњице културно-просветног рада Стеве Калуђерчића из 1933. године објављује се у цјелини, без граматичких и правописних интервенција.¹

КРАЉЕВИНА (грб) ЈУГОСЛАВИЈА
КР. БАНСКА УПРАВА ДРИНСКЕ БАНОВИНЕ

Пов. Број 2538/33

19. јуна 1933. год.

Сарајево

Господине Министре,

Југославенско учитељско удружење – Секција за Дринску бановину у Сарајеву са осталим просветним и културним друштвима у Сарајеву приредиће се на дан 2 септембра 1933 године свечану прославу педесетгодишњице националног, просветног и културног рада господина Калуђерчића Стеве, бившег директора Више дјевојачке српске школе и српских основних школа у Сарајеву, у знак дубоког поштовања, захвалности и признања као своје најистакнутијем културном, просветном и националном раднику и учитељу у ранијим границама Босне и Херцеговине.

Господин Калуђерчић Стево родом је из Сомбора. У Сарајево је дошао 2 септембра 1883 године за учитеља тадашње српске основне школе. У то доба настојала је туђинска управа да угуши свако национално осећање српског народа у Босни и Херцеговини. Калуђерчић је од почетка свога учитељског рада у Босни и Херцеговини са највећим идеализмом и одушевљеним национализмом будио националну свест и чувао српску школу од туђинског насртаја чврсто верујући у коначно остварење националне идеје. Све до нашег Ослобођења Калуђерчић је био један од најистакнутијих радника на националном и просветном пољу.

Подигао је углед српске школе, основао је Српску девојачку школу у Сарајеву којом је управљао од њеног оснивања па све до 1914 године, кад су српске школе све затворене. Својом одличном општом и стручном спремом, чврстим карактером и одушевљеним националним осећањем предњачио је и бодрио тадање целокупно српско учитељство у Босни и Херцеговини на истрајан и непопустљив национални рад подржавајући му веру у коначно национално и државно ослобођење.

Његов национално-културни и просветни рад био је врло обиман и многострук. Био је један од првих оснивача и уредника "Босанске виле" јединог

¹ Архив Југославије, Фонд: Министарство просвете Краљевине Југославије, сигнатура: АЈ-66-29-63/1933

националног књижевног листа за дуги низ година у Босни и Херцеговини. Уређивао је национални календар "Требевић" као праву народну читанку, док то није туђинска власт забранила. За српске школе написао је историјски уџбеник. Био је дугогодишњи тајник, а у почетку и хоровађа српског певачког друштва "Слоге" у Сарајеву. Један је од оснивача и први старешина "Сокола" у Сарајеву. У свима осталим националним и културно-просветним друштвима најактивније је сарађивао.

У широким српским народним редовима стекао је својим радом највећи публицитет, па је изабан и за посланика у бившем Босанском сабору у Сарајеву, у којем је својству неустрашиво стајао на бранику националног народног осећања.

У учитељским удружењима заузимао је најчасније положаје. Основао је и организовао бивше српско учитељство у Босни и Херцеговини и све до Ослобођења остао је на челу овог удружења.

Бивша туђинска управа у Босни и Херцеговини добро је знала његову личну вредност и какав углед ужива у српском народу, па је настојала заманим средствима, нудећи му добре положаје у државној скужби, да га омете у његовом раду. Али сва ова настојања остала су без успеха. Калуђерчић је као чврст карактер остао све до Ослобођења на истакнутој позицији као национални радник и борац. После Ослобођења стављен је по молби у пензију.

Рад и заслуге госп. Калуђерчића Стеве нису досад биле довољно запажене у ослобођеној Отаџбини. Приликом првог конгреса учитељства Југославије одликован је орденом Св. Саве петог реда као и остали много мањи заслужни просветно-културни радници, јер Калуђерчић, због своје скромности, није никад истицао своје заслуге, него је увек на делу остао неуморни културни и просветни радник.

Сва национално-југословенска просветна и културна друштва у Сарајеву у заједници са Југославенским учитељским удружењем – Секцијом за дринску бановину прославиће на 2 септембра 1933 године педесетгодишњицу националног просветног и културног рада госп. Калуђерчића Стеве, с тога ми је част предложити и замолити Господина Министра просвете, да се на дан ове прославе изволи слављеник одликовати орденом СВ. САВЕ ТРЕЋЕГА РЕДА.

Овим поводом имало би овако високо признање и одликовање значајно дејство не само за одликованог слављеника него и за шире народне редове из којих је и потекла мисао да се овом прославом истакне педесетгодишњица националног, просветног и културног радника госп. Калуђерчића Стеве.

Молим вас, Господине Министре, да овој мој предлог изволите уважити, јер то захтева и национално-државни интерес у овом делу наше Краљевине.²

² Стево Калуђерчић, управитељ Више дјевојачке школе у Сарајеву у пензији, Указом краља Александра I Карађорђевића од 13. септембра 1933, одликован је Орденом југословенске круне

Изволите Господине Министре примити и овом приликом изражај мог особитог поштовања.

Бан,
Велимир Поповић (с.р.)

Господину Др. Станковићу Раденку
Министру просвете
У

БЕОГРАДУ

Исаије Митровић

Исаије Митровић

Исаије Митровић је рођен у Брчком 1880, у коме је завршио основну и трговачку школу, док је 1902. учитељску школу завршио у Пакрацу. Од 1902. до 1909. ради као учитељ у: Говеђем Пољу код Славонске Пожеге, Језеру, Бихаћу и Гламочу, у коме се жени Стаком Наерловић, са којом ће добити седморо дјеце. Од 1909. до 1919. учитељује у Старом Селу код Гламоча, а од 1919. до 1922, у Гламочу, да би од 1922. до 1929. био учитељ у Приједору, када прелази у Бању Луку, у којој остаје до пензионисања 1939. Све вријеме свога рада био је на позицијама наставника и управитеља низа основних школа. У Бањој Луци је био предсједник Учитељске секције Врбаске бановине и потпредсједник Одјељења за науку и културу Банске управе Врбаске бановине.

Након рата и слома Краљевине Југославије у априлу 1941. године, на почетку завођења усташке страховладе избјегао је са породицом из Бање Луке у Београд, у коме ће остати све вријеме окупације и послије ње. Нови комунистички режим није се благонаклоно односио према њему – није му објављивао раније издата књижевна дјела, нарочито не дјечију поезију. Нарушеног здравља, незадовољан и разочаран односом режима према њему, умро је 4. марта 1949. године и незапажено сахрањен на Новом гробљу у Београду.

Исаије Митровић је познатији по свом књижевном раду. Његов књижевни опус може да се смјести у три поглавља (прво 1896–1918, друго 1918–1941. и треће од 1941–1992. године).

III реда; објављено у: Службене новине Краљевине Југославије, бр. 224, од 2. октобра 1933, на 1. страници.

Још као 17-тогодишњак, 1897. године објавио је у сомборском листу "Голуб" своју прву пјесму "Вуку Караџићу у славу преноса му из Беча у Београд". Затим у низу српских листова и часописа објављује пјесме и приповијетке, али и књиге и збирке поезије: "Сузе" 1900, "Успомене" 1901, "Утрнуле наде" 1902, "Нове Струне" 1903, "Сријемче Никола" (s. a.). Тада почиње да пише и дјечију поезију, у којој ће побрати веће успјехе. Посвјећује пажњу женском положају, нарочито у босанскохерцеговачким приликама аустроугарске окупације, и пише надахнуте пјесме о њима: "Поздрав првим женским задругама у Босни" из 1906, "Пјесме И. М." из 1907–1909, а нарочито вриједне збирке пјесама "Посавкиње", која је издавана у три маха: 1909. у Осиеку, 1913. у Новом Саду и 1922. године у Приједору. Своје многобројне пјесме, приче и приповијетке објављивао је по листовима и часописима: Босанској вили, Споменику, Женском свету, Србину, Грађанину, Македонији, Невену, Правди, Српској речи, Књижевним новостима, Србобрану, Сарајевском листу итд.

У Краљевини Југославији (Краљевини СХС), нарочито послје пензионисања 1925 године, поред, нарочито, дјечије поезије "Чикини дарови", пише приче и драме ("Чувајмо Југославију"), играчке ("Три лептирка", "Школска позорница") и позоришне комаде ("Марко познаје очеву сабљу"). Више пјесама му је музички обрађено: "Лептир", "Шеве", "Пеција, крајишки војвода" и друге.

Послје завршетка Другог свјетског рата, у ослобођеној федеративној Југославији, људи новог режима нису га прихватили, јер је настало вријеме у коме Исаије Митровић, као доказани српски националиста и родољуб, није био пожељан у културном и књижевном животу. Након дужег периода, тек 1978, залагањем Исаијине породице штампана му је прва збирка поезије "Осмеси живота", а у поводу обиљежавања 100-годишњице рођења, 1980. године, објављена му је књига пјесама и прича за дјецу "Кедри ливански, пјесме и приче о распетоме", у издању сина му Владислава (Митровића), митрополита дабробосанског, са рецензијом Саве, епископа шумадијског. Исајији Митровићу су та два архијереја Српске православне цркве одала признање као врском познаваоцу православне теологије и честитом православном хришћанину, који у свом педагошком раду са дјецом, нарочито српском, није радио само као учитељ већ и као вјероучитељ.

За 100-годишњицу рођења Исаијине супруге Стаке Наерловић, 1991. године у Београду је штампана збирка пјесама, насловљена као "Пјесме бола и пркоса", у којој су Исаијине пјесме, као изрази бунта, пркоса и отпора неповољном Споразуму Цвјетковић–Мачек, по коме је извршено комадање српске Босне и Херцеговине, у којој су и његове пјесме "Поноси Босне (1939–1940)", али и потресне Исаијине пјесме о усташком терору у Бањој Луци и њеној околини: "Мученик Платон", "Плачи Бања Луко", "Дракулић", "Како је тешко...". Поводом 60-годишњице упокојења Исаије Митровића, 2009. године, бањалучка издавачка кућа "Травунија" објавила је збирке Исајијиних пјесама "Сунчев осмех (изабране пјесме за дјецу и омладину)" и "Пјесме".

И поред тога што је Исаји Митровићу одао признање као првом дјечијем пјеснику у Босни и Херцеговини, Мурис Идризовић, приређивач књиге "Књижевност за дјецу у Босни Херцеговини" (Сарајево 1976), ниједну Исајину пјесму у њу није уврстио, што је чудно и контрадикторно, те упућује на закључак да је узрок томе – ванлитературан!

Исајина дјела, која су великог опуса и још до краја неистражена, повремено, а нарочито пригодно се објављују, а тиме и освјетљавају ("из таме на свјетло дана"). Вјерујемо да ће се то десити у поводу 70-годишњице његовог упокојења, 2019. године (чему служи и овај мој прилог). Његова су дјела незаслужено доста непозната широј српској културној јавности, чиме је она ускраћена да је Исајина дјела национално и културно освјешћују.

Службено писмо о обиљежавању 25-годишњице књижевног рада Исаје Митровића из 1925. године објављује се у цјелини, без граматичних и правописних интервенција.³

Велики жупан Врбаске Области – Просвјетно Одјељење.

Број: 7231

3. новембра 1925. године.

Бања Лука

Митровић Исаје, учитељ у

Приједору: 25-годишњица

књижевног рада.

1 прилог

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЈЕТЕ

Опште Одјељење

у Београду.

На 21. новембра 1925. слави горњи наставник 25-годишњицу свога литерарног рада на омладинској књижевности.

Чедан по нарави, скроман по свом учитељском позиву, он тај јубилеј слави у највећој тишини, а у кругу својих другова.

Љубав к домовини, народу и младежи потпаљује у њем пред 25 година пједничку искру, из које се разви пламен љубави за сву омладину читавог троименог народа Срба, Хрвата и Словенаца, коју он својим пером шири и пронаша у срца младежи читавог онда неослобођеног Словенског Југа, што се види из прилога, у којем су наведени извази из његових литерарних радова.

³ Архив Југославије, Фонд: Министарство просвете Краљевине Југославије; Сигнатура: АЈ-66-113-366/1925

Читав луструм овог његовог племенитог рада за братство, љубав и слогу чини свакако један камен у здању велике и ослобођене Домовине.

Стога овај скромни његов јубилеј не смије проћи незапажен од најмјеродавнијих фактора.

Свраћајући пажњу тог Министарства на то, слободан сам ставити предлог, да се Исајиу Митровићу и са Највишег Мјеста изда признање за тај његов културни рад: подјеливши му на 21. новембра 1925. том јубилеју долично одликовање.

Он то заслужује и као наставник.⁴

За великог Жупана,
Просвјетни Инспектор:
у з.
Мутић (? , с. р.)

Препис.

Исаије Митровић родио се 1881. год. у Брчком гдје је свршио основну и трговачку школу. Учитељску школу свршио је у Пакрацу 1902. г. Ослобођење га је затекло у врло лошем стању. Свој књижевни рад започео је у српским и хрватским листовима: у "Голубу" (Сомбор), "Споменику" (Панчево), "Зорици" (Београд), "Невену" (Нови Сад), "Побратиму" (Загреб), "Смиљу" (Загреб), "Дјечијим Новинама" (Нови Сад), Његови каснији радови разасути су по нашим књижевним часописима: "Бос. Вила" (Сарајево), "Женски Свет" (Нови Сад), "Српски Дом" (Загреб), "Марјановићевим Новостима" (Загреб), "Илустрованим Новостима" (Загреб), "Илустрованом Листу" (Београд), "Сијелу" (Праг), "Српском Свећу" (Праг). Његови су радови излазили у разним политичким и хумористичким листовима, као: "Родољуб" (Вишац), Србобран (Загреб), Трговачки Гласник (Београд), Српска Ријеч (Сарајево), Обзор (Загреб), Народ. Обрана (Осијек), Американски Србобран (Питсбург), Браник (Нови Сад), Српска Зора (Сарајево), Народно Јединство (Сарајево), Здравље (Београд), Просвета (Сарајево) и т.д.

У шаљивим листовима: "Врачу Погађачу" и "Бубњу". Од његових књижевних радова издати су посебно: "Сузе" (пјесме) 1900., "Успомене" (пјесме) 1902., "Утрнуте Наде" (пјесме) 1902., у прози "Четири Контуре" 1904., "Са Села" 1905., "Са Села" 1908. Његове књижевне радове општинрије су приказали у „Бехару” пок. Милаковић, "Народној Обрани" Осијек, "Књижевном Прилогу" Јосипа пл. Глембај и т.д.

Од његових пјесама компоноване су "Сумбул Јела", Палте Муње", "Гордана" и "Босанске севдалинке".

⁴ Исаије Митровић, учитељ у Приједору, Указом краља Александра I Карађорђевића од 8. августа 1926, одликован је Орденом Светог Саве V реда; објављено у: Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 192, од 26. августа 1926, на 1. страници.

ГОЈКО МАЛОВИЋ: *Јубиларне прославе културно-просвјетног рада Стеве Калуђерчића..*

Од његових монолога одиграни су са врло добрим успјехом "Чича Ниша", "Касабалија у велеграду", "Тројеверна браћа", што је некад изашло у Споменику.

Најновија његова дјела јесу: "Посавкиња" 1923., "Поезија села и самоће" 1925., "Растанак Зрињског", драмска пјесма 1925., "Чикини дарови дјечје пјесме" 1925.